

GHEORGHI
GOSPODINOV

Fizica
tristeții

Traducere din limba bulgară și note de
Cătălina Puiu

*O mytho e nada que e tudo.*¹
F. Pessoa, *Mensagem*

Există doar copilărie și moarte. Și nimic la mijloc...
Gaustin, *Autobiografii alese*

Lumea nu mai este magică. Ai fost abandonat.
Borges, „1964”²

...și iată că ajung la largile câmpii și la spațioasele palate ale memoriei, unde sunt strânse comorile nenumăratelor imagini ale feluritelor lucruri...
Sfântul Augustin, *Confesiuni, Cartea a X-a*³

Doar ce e vremelnic și efemer merită consemnat.
Gaustin, *Cei părăsiți*

Am poftă să zbor, să înot, să latru, să rag, să urlu. Aș vrea să am aripi, să am o carapace, o scoarță, să scot fum pe nări, să am o trompă, să-mi răsucesc trupul, să mă risipesc peste tot, să fiu în toate, să mă volatilizez ca mirosurile, să mă dezvolt ca plantele, să curg ca apa, [...] să pătrund în fiecare atom, să cobor până în străfundul materiei — să fiu materia!
Gustave Flaubert, *Ispitirea Sfântului Anton*⁴

---

1. „Mitul — nimicul care totul este”; *Vecin cu viața. Poezia ortonimă. 1911-1935*, traducere de Dinu Flămând, Humanitas, București, 2017, p. 313.

2. Traducere de Andrei Ionescu, Editura Polirom, Iași, 2017, pp 204-205.

3. Traducere de Eugen Munteanu, Editura Humanitas, București, 2018, p. 451.

4. Traducere de Mihai Murgu, Editura RAO, București, 2009, p. 184.

*...mixing
memory and desire...*
T.S. Eliot, *The Waste Land*

*Genurile pure nu mă interesează prea mult. Romanul
nu e arian.*
Gaustin, *Un roman și nimic*

*Dacă așa preferă cititorul, această carte
poate fi considerată ficțiune.*
Ernest Hemingway, *Sărbătoarea continuă*¹

---

1. Traducere de Ionuț Chiva, Editura Polirom, Iași, 2019, p. 7.

Prolog

Sunt născut la sfârșitul lui august 1913 ca ființă omească de sex masculin. Nu știu data exactă. Au așteptat câteva zile să vadă dacă supraviețuiesc și abia apoi m-au înregistrat. Așa făceau cu toți. Muncile verii erau pe terminate, trebuiau adunate unele-altele de pe câmp, făcuse vaca, alte griji și cu ea. A început Marele Război. Am trecut prin el în timp ce treceam și prin bolile copilăriei: varicelă, pojar și toate cele.

Sunt născut cu 2 ore înainte de răsăritul soarelui, ca o musculiță de oțet. Voi muri diseară, după apus.

Sunt născut pe 1 ianuarie 1968 ca ființă omenească de sex masculin. Îmi amintesc în detaliu tot anul 1968, de la cap până la coadă. Nu-mi amintesc nimic din anul în care suntem acum. Nici măcar numărul lui.

Am fost dintotdeauna născut. Încă îmi amintesc începutul Epocii de gheață și finalul Războiului Rece. Imaginea dinozaurilor care mor (în ambele epoci) este unul dintre lucrurile cele mai insuportabile pe care le-am văzut.

Nu sunt încă născut. Urmează. Am minus șapte luni. Nu știu cum se calculează acest timp negativ în burta mamei. Sunt mărișor, sunt mărișoară (încă nu îmi știu sexul) cât o măslină, cântăresc un gram și jumătate. Coada mi se

micșorează treptat. Animalul din mine se stinge, fluturând din coadă, care dispare. Se pare că sunt ales să devin ființă omenească. Aici e întunecos și confortabil, sunt legat de ceva ce se mișcă.

Sunt născut pe 6 septembrie 1944 ca ființă omenească de sex masculin. E vreme de război. După o săptămână, tata a plecat pe front. Mamei i-a secat laptele. O tanti care nu avea copii a vrut să mă ia și să mă crească, să mă adopte, dar nu m-au lăsat. Am plâns nopți întregi de foame. Îmi dădeau să sug pâine înmuiată în vin în loc de biberon.

Îmi amintesc că sunt născut ca arbust de măceș, potârniche, gingko biloba, melc, nor în iunie (amintirea aceasta e scurtă), brândușă liliachie de toamnă pe marginea lacului Halensee, ca cireș înflorit timpuriu, încătușat sub zăpada târzie de aprilie, ca zăpadă ce a încătușat un cireș amăgit...

Eu suntem.

I. Pâinea tristeții

Vrăjitorul

Și atunci un vrăjitor mi-a smuls șepcuța din cap, și-a băgat degetul prin ea și mi-a făcut, uite-așa, o gaură. Am început să plâng: cum o să mă întorc acasă cu șepcuța ruptă? El a izbucnit în râs, a suflat și, uite-așa, ca prin minune, șepcuța s-a făcut la loc. Mare vrăjitor...

Ăsta da magician, măi bunicule, mă aud spunând.

Pe vremuri li se zicea vrăjitori, spune bunicul, apoi au ajuns magicieni.

Dar eu sunt deja acolo, am 12 ani, cred că e 1925. Uite și bancnota de 5 leva, o strâng în pumn, transpirat, îi simt conturul. Sunt pentru prima dată singur la bălci și cu bani la mine.

Doamneloor și domniloor... Veniți să vedeți șarpele piton, are 3 metri de la cap la coadă și tot atâția de la coadă la cap...

Aoleu, ce șarpe să fie ăsta lung de 6 metri... Ei, ia așteaptă, încotro o iei fără bani, dă bancnota de 5 leva... Dar eu am numai 5 leva, doar nu o să-i dau pe un șarpe...

Vizavi se vând pomezi, humă, vopsea de păr.

Vopseaaaaa pentru mustăți, miiiiinte pentru prostime....

Da' cine e omul ăsta cu babe care se smiorcăie în jurul lui?

...Nicolcio, prizonier de război, și când s-a întors acasă, aude că nevastă-sa s-a dus cu altul, Nicolcio o întâmpină la fântână și îi taie capul, capul îi zboară și îi spune, bre

Nikolcio, ce-ai făcut... Ha, plângeți acum, babelor. Și babele plâng de-și rup cămașa de pe ele... Și mai luați-vă cartea cu cântece, ca să înțelegeți cu ce-a greșit ea, nevinovata de s-a prăpădit... Vanzătorul de cărțile cu cântece. Bre, ce greșală o mai fi și asta...

Lume, lume, se înghesuie în mine, eu țin banii strâns, să nu ți-i fure careva, a zis tata când mi i-a dat.

Stop. Agop. Sirop. Scris cu litere mari, rozalii ca siropul. Înghit în sec. Să beau unul...

Hai la cocoșei de zahăr... mă ademenește necuratul, îmbrăcat ca o babă armeană. *Cine se pricepe aici se oprește...* Și acum? Sirop sau cocoșei? Stau în mijlocul drumului, înghit în sec și nu mă pot hotărî. Bunicul meu din mine nu se poate hotărî. Uite de unde vine nehotărârea asta care are să mă chinuie. Mă văd cum stau acolo, slab, deșirat, cu genunchiul zdrelit, cu șepcuța găurită mai târziu de vrăjitor, cu gura căscată și ademenit de universul care mi se oferă în jur. Mă îndepărtez încă puțin, mă văd foarte de sus, în jurul meu umblă toți de colo-colo, eu stau, stă și bunicul, amândoi într-un singur corp.

Hop, o mână îmi smulge șepcuța de pe cap. Am ajuns la masa vrăjitorului. Stați liniștiți, nu o să plâng, știu ce urmează să mi se întâmple. Uite degetul vrăjitorului de partea cealaltă a materialului, aoleu, ce mai gaură. Mulțimea din jurul meu moare de râs. Cineva îmi dă o scatoalcă după ceafă atât de tare că îmi dau lacrimile. Aștept, dar parcă vrăjitorul a uitat continuarea istorioarei, lasă deoparte șepcuța găurită, își apropie mâna de buzele mele, o răsuțește și, doamne, gura mi-e ferecată. Nu o pot deschide. Am amuțit, cei din jurul meu se prăpădesc de

râs. Încerc să strig ceva, dar se aude doar un muget din gât. Mmmm. Mmmm.

Harry Stoev¹ a venit la bâlci. Harry Stoev s-a întors din America...

Iar un bărbat bine făcut, îmbrăcat într-un costum orășenesc, străbate gloata care, supusă, îl salută și șușotește. Harry Stoev — al doilea Dan Kolov, visul bulgăresc. Picioarele lui costă un milion de dolari americani, spune cineva din spatele meu. Adversarilor le face o cheie dublă și îi sugrumă, nu mai pot mișca. Aa, îi zice priza mortală, șoptește al doilea.

Îmi închipui pehlivanii sugrumați, aruncați unul lângă celălalt pe jos, și simt că nu-mi mai ajunge aerul, ca și cum eu am fost cel prins în cheia lui Harry Stoev. Mă grăbesc să plec de acolo. Mulțimea îl urmează pe bărbat. Și atunci, aud undeva în spatele meu:

ATENȚIE, OAMENI BUNI! Copilul cu cap de taur. Minune nemaivăzută. Micul Minotaur din Labirint, la doar 12 ani... De cinci leva poți mânca, poți să bei sau poți să povestești toată viața ce ai văzut aici.

În amintirea lui, bunicul nu a intrat la Minotaur. Dar acum eu sunt în Bâlciul acestei amintiri, eu sunt el, și ceva mă trage impetuos înăuntru. Dau bancnota de cinci leva, îmi iau la revedere de la șarpele piton și cei șase metri înșelători ai lui, de la siropul rece ca gheața de la Agop, de la istorioara lui Nikolcio prizonierul, de la cocoșii de zahăr ai babei armence, de la prinsoarea mortală a lui Harry Stoev și mă pierd în cort. La Minotaur.

---

1. Harry Stoev, Dan Kolov — luptători bulgari de wrestling, care au plecat la începutul secolului al XX-lea în America, unde au devenit celebri.

De aici înainte, firul amintirilor bunicului se subțiază, dar nu se rupe. El spunea că nu a avut curajul să intre, dar eu reușesc. A ținut acest episod doar pentru el. Dat fiind că mă aflu în amintirea lui, aş putea oare să continui eu drumul dacă n-ar fi fost el aici înaintea mea? Nu știu, dar ceva nu e în regulă. Mă găsesc deja în labirint, care se dovedește a fi un cort în semiîntuneric. Ceea ce văd diferă atât de mult de cartea mea preferată cu miturile Greciei Antice, cu ilustrații alb-negru, unde am văzut pentru prima dată fiara de Minotaur. Nu are nicio legătură. Acest Minotaur nu e înfricoșător, e trist. Un Minotaur melancolic.

În mijlocul cortului se află o cușcă metalică, lungă de vreo 5-6 pași și puțin mai înaltă decât un stat de om. Zăbrelele subțiri de metal au început să se înnegrească de la rugină. Înăuntru, într-un colț, sunt o saltea și un scăunel cu trei picioare, iar în celălalt colț — o găleată cu apă și paie împrăștiate. Un colț pentru om, un colț pentru fiară.

Minotaurul stă pe scăunel, cu spatele la public. Șocul vine nu din faptul că seamănă cu o fiară, ci că, într-un anume fel, aduce a om. Tocmai omenescul șochează. Corpul îi e adolescentin, la fel ca al meu.

În primul rând, păr adolescentin pe picioare, tălpi cu degete lungi, cine știe de ce mă așteptam să văd copite. Pantaloni scurți, decolorați, care îi ajung la genunchi, o cămașă cu mânecă scurtă și... un cap de tăuraș. Într-un ușor dezacord cu corpul, un cap mare, păros și greu. Ca și cum natura s-a răzgândit. Și a lăsat totul baltă la jumătate între taur și om, s-a speriat sau a fost distrasă de ceva. Capul ăsta nu e nici de taur, nici de om. Cum să descrii ceva ce limba șovăie să spună, stă la îndoială — om sau

taur? Fața (sau botul?) — alungită, fruntea — retrasă ușor, dar tot masivă, cu oase proeminente deasupra ochilor. (De fapt, așa este fruntea tuturor bărbaților din neamul nostru. La asta, fără să vreau, îmi trec mâna de-a lungul capului.) Mandibula îi e destul de proeminentă, plină, buzele, mult mai cărnoase.

Bestialitatea se ascunde întotdeauna în fălci, de acolo animalul pleacă ultimul. Ochii, din cauza feței (sau a botului) aplatizate, alungite și întinse spre lateral, i s-au îndepărtat unul de celălalt. Pe toată figura are un fel de puf cafeniu; nu barbă, puf. Doar către urechi și spre gât acest puf se îngroașă și devine blană, firele de păr îi cresc sălbatic și dezordonat. Cu toate astea, e mai mult ființă omenească decât orice altceva. Se poate vedea limpede o tristețe în el, tristețe pe care nu o are niciun animal.

Când se umple cortul, omul îl pune pe băiatul Minotaur să se ridice. El se scoală de pe scaun și privește pentru întâia dată mulțimea. Ne înconjoară cu privirea, rotindu-și capul, din cauza dispunerii laterale a ochilor. Mi se pare că se oprește asupra mea pentru câteva secunde. Nu suntem cumva de aceeași vârstă?

Omul care ne-a băgat în cort (poate proprietarul lui, sau tutorele) își începe povestea. Un melanj ciudat de legendă și biografie, pus la punct după multe repetiții pe la bâlciuri. O istorioară în care vremurile se aleargă și se întrepătrund. Unele evenimente se întâmplă acum, altele într-un trecut îndepărtat și uitat. Spațiile se amestecă și ele; palate și pivnițe, regi cretani și ciobani autohtoni construiesc labirintul poveștii despre băiatul Minotaur, până când te pierzi în el. Povestirea șerpuiește ca un labirint și nu o să

mă mai pot întoarce niciodată pe urmele ei. Din păcate. O istorioară cu fundături, culoare fără ieșire, fire care se rup și neconcordanțe vizibile. Cu cât pare mai incredibilă, cu atât mai mult te face să crezi. Firul povestirii, palid și liniar, cum pot să-l transmit acum, fără magia acelei clipe, sună cam așa:

Helio, bunicul băiatului pe linie maternă, era responsabil de soare și stele; seara închidea soarele și le dădea drumul pe cer stelelor, așa cum scoți o turmă de oi la păscut. Dimineața aduna turma și dădea drumul soarelui să pască. Fiica soarelui, Pazifaika, mama băiatului de aici, cuminte și frumoasă, s-a măritat cu un rege, uite-acolo, la vale, pe insule. Asta se întâmpla cu mult înainte, înainte chiar și de războaie. Era un regat bogat, însuși Dumnezeu (al lor, de-acolo) își bea rachiul cu regele insulelor, se respectau unul pe celălalt, ba chiar conducătorul i-a făcut cadou amicului său un taur voinic, alb, o minunăție. Au trecut anii și Dumnezeu a cerut taurul ca sacrificiu. Dar regelui Minio (Minos, Minos... a strigat cineva) i s-a făcut milă și a hotărât să-l păcălească pe Dumnezeu și să sacrifice alt taur, la fel de voinic și de bine hrănit. Dar poți să îl înșeli pe Dumnezeu? Dumnezeu a aflat, s-a supărat, a tunat și fulgerat și și-a spus, vrabia mălai visează, o să vezi tu cu cine ai de-a face. Și a făcut în așa fel încât Pazifaika cea cuminte și credincioasă, nevasta lui Minio, să îl înșele cu această mândrețe de taur. (În momentul de față, în mulțime se aude un strigăt dezaprobator.) Și astfel se naște un bebeluș — la corp, om, la față, taur, cu cap de taur. Mama lui l-a alăptat și a avut grijă de el, dar încornoratul rege Minio nu a putut să treacă peste rușinea asta. Nu l-a lăsat inima să omoare bebelușul Minotaur, așa că a poruncit să fie închis în pivnițele palatului. Iar pivnițele astea erau un

adevărat labirint, un meșter zidar le construisese în așa fel încât, dacă intrai, nu-ți mai găseai ieșirea. Cred că meșterul era de prin locurile noastre, băiat de-al nostru, pentru că aici sunt cei mai buni, grecul e leneș. (Un murmur aprobator s-a auzit în cort.) Dar nici meșterul nu s-a ales cu nimic, însă asta e altă poveste. Au aruncat băiatul înăuntru, rupt de mamă și de tată; avea trei ani. Închipuiți-vă ce era în sufletelul lui de îngerăș, în bezna cea neagră. (În acest punct al poveștii, oamenii au început să se smiorcăie, chiar dacă și ei făceau același lucru cu mucoșii lor, da, e adevărat că nu pentru totdeauna, îi încuiau în pivnițele cu ziduri groase doar pentru o oră-două.) L-au băgat în întuneric, a continuat povestitorul, băiatul plângea zi și noapte, o striga pe mama lui. Până la urmă, Pazifaika a reușit să-l înduplece pe meșterul zidar, cel care a făcut labirintul, să scoată băiatul pe ascuns și în locul lui să pună un taur tânăr, unul adevărat. Dar asta nu scrie în carte, se aude atotștiutorul din mulțime. Asta, subliniază povestitorul, să rămână între noi, ca să nu afle regele cretan Minio despre înșelăciune, că el încă nu are habar. Astfel l-au eliberat pe băiatul cu cap de taur și tot pe ascuns l-au urcat pe un vapor spre Atena (același care mergea să ia șapte băieți și șapte fete pentru Minotaur). Coboară micul minotaur la Atena, acolo e găsit de un pescar bătrân, care îl ascunde în coliba lui, are grijă de el un an, doi și îl dă unuia de-al nostru, un păstor care iarna coboară cu turma lui de bivoli până în sud, aproape de Marea Egee. Ia-l, zice, că nu o să supraviețuiască printre oameni, poate bivolii o să-l accepte ca pe unul de-al lor. Ei, și păstorul ăsta mi l-a dat mie, acum câțiva ani. Nu îl vor nici bivolii, zice, nu îl acceptă ca pe unul de-al lor, se sperie de el, turma mi se împrăștie și nu îl mai pot ține cu mine.

De atunci, colindăm bâlciurile cu bietul orfan, abandonat de mamă și de tată, nici om ca oamenii, nici taur ca taurii.

În timp ce se povestește, Minotaurul stă cu capul plecat, ca și cum povestea nu are legătură cu el, doar din când în când scoate un sunet ușor, gutural. Același pe care îl scoteam și eu cu gura ferecată.

Acum arată cum bei apă, ordonă stăpânul, iar Minotaurul, vizibil nemulțumit, cade în genunchi, își înmoaie fața în apă și soarbe cu zgomot. Acum salută-i pe oamenii aceștia buni. Minotaurul tace și se uită în pământ. Salută oamenii, repetă bărbatul. Abia acum văd că într-una dintre mâini ține un toiag cu o țepușă ascuțită în capăt. Minotaurul deschide gura și mai degrabă mârâie un Muuuuu adânc, răgușit, neprietenos...

Cu asta, spectacolul se încheie.

Îmi întorc capul înainte să ies (ultimul) din cort și, pentru o secundă, privirile ni se intersectează din nou. Nu o să uit niciodată senzația că știu fața asta de undeva.

Afară realizez că gura încă îmi e ferecată, iar șapca, găurită. O zbughesc către tejgheaua vrăjitorului, dar nici urmă de el. În felul ăsta am ieșit din amintire sau, mai bine zis, așa l-am lăsat acolo pe bunicul de 12 ani. Cu gura ferecată și șapca găurită. Oare de ce a trebuit să-și ascundă vizita la Minotaur?

Muuuu

Nu l-am întrebat nimic atunci, pentru că ar fi înțeles că pot intra în amintirile altcuiva, iar ăsta era cel mai mare secret al meu. Și uram Casa Galbenă, unde m-ar fi dus,

așa cum au dus-o și pe Mariika cea oarbă, pentru că vedea lucruri ce urmau să se petreacă.

Totuși, în mare secret, am reușit să aflu câte ceva de la surorile bunicului, șapte la număr, care veneau în fiecare vară să îl viziteze, slabe, îmbrăcate în negru, uscate ca niște lăcuste. Am prins-o o dată pe cea mai mare și mai vorbăreață dintre surori și am început s-o descos cum era bunicul pe când era copil. Înainte, i-am cumpărat napolitane și limonadă, toate erau înnebunite după ceva dulce, și am primit povestea întreagă.

Atunci am aflat că bunicul a rămas mut în copilărie. Se întorsese de la bâlciul satului și doar mugea, nu mai putea scoate niciun cuvânt. Mama lor l-a dus la baba Vracika, tămăduitoarea satului, să îi ghicească în plumb. Baba s-a uita la el și a zis — să știți că băiatul ăsta a tras o spaimă teribilă. A luat apoi niște plumb, l-a turnat într-un ibric de fier, l-a încălzit pe foc până s-a topit și a început să sfârâie. Când ți se face descântecul ăsta, plumbul ia forma celui care a produs sperietura. Frica intră în plumb. Pe urmă dormi cu el câteva nopți, apoi trebuie să îl arunci în râu, în apă curgătoare, ca să-l ducă departe. De trei ori a turnat plumbul baba Vracika, și de trei ori a ieșit un cap de taur, cu coarne, cu bot, cu de toate. L-a speriat vreun taur când a fost la bâlci, a zis sora bunicului, veneau acolo să vândă animale din satele învecinate, bivoli, vaci, oi, turme întregi. Șase luni de zile nu a scos o vorbă, doar mugea. Baba Vracika venea aproape în fiecare zi, tămâia cu plante, ba l-au atârnat și cu capul în jos deasupra firimiturilor de la cină, ca să iasă frica din el. Au tăiat un vițel tânăr și l-au obligat să se uite, dar el a dat ochii peste cap, i s-a

făcut rău, și n-a văzut nimic. După șase luni, i-a trecut de la sine. Într-o bună zi a intrat în casă și a început să vorbească: Mamă, repede, Nera oarba a fătat. Aveau o vacă cu numele ăsta. Așa i s-a descleștat gura. Bineînțeles, cele mai multe amănunte proveneau din intrarea mea ilicită în amintirea surorii bunicului. O chema Dana. Și mai ascundea o altă poveste, pe ale cărei culoare intrasem pe ascuns.

Pâinea tristeții

Îl văd limpede. Un băiat de trei ani. Adormit pe un sac gol de făină, în curtea morii. Un gândac zumzăitor trece aproape, pe deasupra lui, și îi tulbură somnul.

Băiatul deschide ușor ochii, încă îi e somn, nu știe unde se află.

Deschid ușor ochii, încă mi-e somn, nu știu unde mă aflu. Undeva într-un tărâm al nimănui, între somn și zi. E după-amiază, acea atemporalitate a după-amiezilor târzii. Duduitul regulat al morii. Aerul e plin de firișoare de făină, o ușoară mâncărime a pielii, căscat, întins. Se aud vorbe liniștite, monotone, toropitoare. Câteva căruțe deshămate așteaptă, sunt pe jumătate pline cu saci, totul e acoperit de praful ăsta alb. Un măgar paște în apropiere, e legat de picior cu un lanț.

Treptat, somnul se retrage de tot. Azi-dimineață, pe întuneric, a venit la moară cu mama și trei dintre surorile lui. El voia să le ajute cu sacii, dar nu l-au lăsat. Pe urmă a adormit. Ele probabil că au terminat, sunt gata fără el. Băiatul se ridică și se uită în jur. Nu le vede pe niciieri. Iată primii pași ai fricii, încă invizibili, ușori, doar o presupunere pe care o respinge imediat. Nu sunt prin preajmă, dar

sigur se află înăuntru sau în cealaltă parte a morii, sau poate dorm sub căruță, la umbră.

Nici căruța nu e. Căruța aia vopsită într-un albastru pal, cu un cocoș desenat pe spate.

Și atunci îl cuprinde frica, îl inundă, așa cum umpli la cișmea ulciorul cel mic, iar apa se ridică, împinge aerul afară și se revarsă. Șuvoiul fricii e prea aprig pentru corpul lui de trei ani, care se umple rapid, iar în scurt timp nu mai are de-ajuns aer. Nici să izbucnească în plâns nu mai are putere. Plânsul cere aer, plânsul este o lungă și sonoră expirație a fricii. Dar mai are încă o speranță. Alerg înăuntru în moară, aici zgomotul e foarte puternic, mișcările grăbite, doi uriași albi toarnă boabele de grâu în gura morii, totul e învăluit într-o ceață albă, pânzele de păianjen din colțuri sunt grele cu făină, o rază de soare trece prin ferestrele sparte și înalte și pe lungimea acestei raze se poate vedea bătaia titanică a firelor de praf. Mama nu e aici. Nici vreuna dintre surori. Un bărbat corpolent, cocoșat sub greutatea sacului, aproape că îl ia pe sus. E certat și i se spune să iasă, pentru că îi încurcă.

Mamă?

Primul strigăt nici măcar nu e strigăt, se încheie cu semnul întrebării.

Mamăă?

Ultimul „ă“ se lungește, pentru că și deznădejdea crește.

Mamăăă... Mamăăăăăăă...

Întrebarea a dispărut. Deznădejde și furie, o fărâmă de furie. Ce mai e înăuntru? Nedumerire. Cum așa? Mamele nu-și abandonează copiii. Nu e corect. Nu se poate întâmpla asta. „Abandonat“ e un cuvânt pe care nu-l știe încă. Pe

care nu-l știu. Necunoașterea cuvântului nu schimbă frica, din contră, o acumulează, o face și mai de nesuportat, strivitoare. Lacrimile o iau la vale, e rândul lor, singurele care pot consola. Măcar poate plânge, frica a izbucnit, ulciorul fricii s-a revărsat. Lacrimile țâșnesc pe obrajii lui, pe obrajii mei, se amestecă cu praful de făină de pe față, apă, sare și făină, și frământă prima pâine a tristeții. Pâinea care nu se sfârșește niciodată. Pâinea tristeții, care o să ne hrănească în toți anii ce urmează. Gustul sărat de pe buze. Bunicul înghite. Înghit și eu. Avem trei ani.

În același timp, o căruță de un albastru pal, cu un cocoș pe spate se îndepărtează de moară, iar roțile ei ridcă colbul de pe drum.

E anul 1917. Femeia care conduce căruța de un albastru-închis are 28 de ani. Și opt copii. Toți spun că era bine făcută, frumoasă, cu pielea albă. Numele-i confirmă asta. Kala. Deși e greu de spus dacă pe vremea aia știa cineva însemnătatea numelui în greacă — frumoasă. Kala și atât. Un nume. E război. Marele Război, cum i se spune, e pe sfârșite. Și ca de obicei, noi suntem de partea învinșilor. Tatăl bunicului meu de trei ani e undeva pe front. Luptă din 1912. De câteva luni nu s-a mai primit nicio veste de la el. Se întoarce pentru câteva zile, concepe un copil și pleacă din nou. Oare nu era și asta tot un ordin? Războiul se prelungește, e nevoie de soldați. El nu prea are noroc la viitori soldați, i se nasc numai fete — șapte fete. Probabil, când se va întoarce la unitatea militară, o să-l bage la arest pentru fiecare fată.

Cele câteva monede de argint păstrate pentru zile negre s-au terminat, hambarul s-a golit, femeia a vândut tot ce se